

любові та святковості. Ко ли говорять, що дитина народилася в сорочці, мають на увазі, що це – щаслива людина.

Вишита «сорочка – не лише частина нашого гардеробу, а певна закодована сукупність сорока божественних енергій, що творять довершену та гармонійну долю людини. Готова сорочка стає наче живою істотою, яка творить довкола себе особливий енергетичний контур, особливу ауру, що має гармонізуватися із тілом людини», – пише Марія Чумарна, письменниця, дослідниця народної творчості, автор книжок «Код української вишивки», «Вишивання долі», «Тайнопис вишивки» [5]. Тому на визначні події свого життя, на свята українці одягаються у вишиванки.

На нашу думку, вишиванка не може бути повноцінною, якщо вишита не вручну і ми не розуміємо символів, що на ній нанесені. Тоді вона втрачає сенс. Раніше вишивали з певною метою. Умовно, дівчина могла вишити собі певний орнамент на здоров'я, коли хворіє, коли хоче одружитися чи народити дітей. Вишивка жила, у ній закладали сенс. Навіть бувало, що жінка, яка раніше мала на своїй вишиванці орнаменти для народження дітей, могла згодом їх випорювати. Наприклад, після п'ятої дитини.

Вишита сорочка вважалася річчю сакральною, магічною. Жінка її мала вишивати тільки для себе, чоловіка, дітей або членів своєї родини. Їх не радили купувати і продавати. Бо як купиш сорочку з недобрими думками вишиту – біду накличеш, а свою продаси – ні щастя, ні здоров'я не буде. Вишиту сорочку вважали оберегом і енергетичним двійником власника. Тому коли малих діток брали десь поміж люди, то навіть одягали сорочечку навиворіт, щоб від лихого ока захистити – «вроки відлякати» [1; 2].

Раніше вишиванки пряли з льону і конопель для молодих дівчат, які незабаром повинні були стати матерями. Новонародженим дітям першу вишиванку шили матері або бабусі, читаючи молитви за здоров'я малюка. Дівчата шили вишиванки і до свого весілля – у якості приданого. Відомо, що українські чумаки, які проводили життя в довгих мандрах, довіряли шиття своєї вишиванки лише одній обраній дівчині, бо така сорочка приносила щастя та здоров'я [3; 4].

Вишита сорочка впродовж багатьох століть використовувалася українцями в повсякденному гардеробі, але водночас сприймається як оберег – символ здоров'я, а також краси.

Література

1. Бебешко Л. Українська вишиванка. Харків : Клуб сімейного читання. 2017. 128 с.
2. Захарчук-Чугай Р. В. Українська народна вишивка. Західні області УРСР. Київ : Наук. думка, 1988. 190 с.
3. Кара-Васильєва Т. В. Українська сорочка Томоріс. Київ. 1994. 232 с.
4. Сусак К. Р. Українське народне вишивання. Київ : Наук. світ, 2006. 284 с.
5. Чумарна М. Вишивання долі. Київ : Апріорі. 2009. 88 с.

Любомира Ілійчук,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки початкової освіти
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
e-mail: liubomyra.iliichuk@pnu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ВИШИВКИ

Ключові слова: етнічна свідомість, етнос, українська народна вишивка, мистецтво, фольклор.

Сьогодні в умовах стрімкої глобалізації, світової економічної інтеграції та взаємодії культур різних народів неабиякої актуальності набуває питання формування етнічної свідомості кожного українця, усвідомлення приналежності до свого народу, його історичної долі, неповторності характеру, менталітету і культури. Незаперечною істиною є те, що успішне становлення української держави неможливе без спрямування системи освіти на розвиток моральності, духовності і суспільної свідомості особистості. Відтак серед основних пріоритетів закладів освіти є формування етнічної свідомості та розвиток особистісних якостей громадянина України.

Проблема етнічної свідомості не є новою для сучасної науки, її вивчали Г. Гегель, І. Кант, І. Фіхте, В. Вундт та інші. Так, І. Кант і І. Фіхте етнічну свідомість розглядали як певну ідеальну субстанцію – «дух, душа». Г. Гегель одним із етапів розвитку «самосвідомості абсолютного духу» як притаманної людині від початку «самосвідомості самого себе» вважав ніщо інше як «дух народу». Цей «дух» він визначав як початок нації, її історичної долі та місії, а його сутність є визначальною навіть для «думок народу». В. Вундт складовими «духу народу» називав мову, міфи і звичаї, що «є духовними продуктами розвитку». Він зауважував, що етнічна свідомість, «дух народу – це вищі психічні процеси, які виникли за спільного життя багатьох індивідів: суспільні уявлення, почування, прагнення» [4, с. 49].

Визначаючи сутність етнічної свідомості, важливим є розуміння того, що «етнічне» являє собою таку культурно-історичну своєрідність, яка відрізняє один народ від іншого, виступаючи при цьому основою формування певної нації. Самоідентифікація індивіда з тим чи іншим етносом можлива лише тоді, коли «етнічне» стає предметом особистісного осмислення, уявлення про яке формується за умови наявності певного рівня культури і освіти. Так, О. Лозова зазначає, що етнічний образ (картина) світу виступає системоутвірним компонентом етнічної свідомості індивіда та соціальної групи. Реальна дійсність відображається свідомістю індивіда у вигляді картини (образу) світу, що структурується за посередництвом структур суб'єктивного досвіду, а ці останні, у свою чергу, репрезентуються

за допомогою мови, культури, фольклору. Етнічна свідомість є єдністю суспільного, індивідуального та національного, яке по-різному об'єктивується в міжособистісних стосунках, існує в соціальній пам'яті народу, передається з покоління в покоління в суб'єктивній чи об'єктивованій формі етнокультури [3].

Етнічну свідомість В. Горбунова визначає як усвідомлення себе на побутово-етнографічному рівні, на зразок «я – українець», що проявляється через любов до своєї мови, традицій і звичаїв. Дослідниця зазначає, що суспільна етнічна свідомість являє собою систему значень, а індивідуальна етнічна свідомість – це своєрідна та неповторна ціннісно-смилова система інтерпретації етнічної реальності. Саме смисли та цінності є індивідуально-своєрідними елементами етнічної свідомості особистості, у них певним чином фіксуються співвіднесені і перетворені значення суспільної етнічної свідомості. Відтак на рівні структурної будови етнічної свідомості вона виділяє значення, смисли та цінності як її основні складові [1].

Розвиток етнічної свідомості кожної людини, починаючи з дитячих років у колі сім'ї, триває впродовж усього подальшого життя. Значний вплив на формування етнічної свідомості особистості має українська народна вишивка, символіка якої є частиною архаїчної універсальної знакової системи, що містить у собі велику кількість символів, знаків, мотивів, кожен з яких є носієм певної інформації. Відтак народна вишивка формує безпосередні знання про етнос і здатність розуміти символічно-знаковий зміст вишивки через емоційну та мисленнєво-смилову сферу. Система етнічних образів, сприйнятих у дитячі роки, у подальшому трансформується в стійку програму поведінки етнофора, сприяє закріпленню комплексу емоційно-вольової саморегуляції, є засобом підвищення емоційного тону особистості [5, с. 8].

Вишивка являє собою специфічні письмена, через композиції, колір і орнаментику яких можна визначити відмінні ознаки певного етносу. Саме знаковість, сакральне значення і семантика вишивки сприяють українській самоідентифікації. Це ті закодовані письмена, які допомагають усвідомлювати належність до свого етносу, засвідчують невмирущі і життєствердні сили, сприяють формуванню етнічної свідомості. Вишивка як результат матеріальної і духовної культур багатьох поколінь, охоплює широку сферу знань, естетичних смаків, поглядів, звичаїв та обрядів українського народу. Через складну систему орнаменту і кольористики вишивка передає в закодованому вигляді важливі аспекти світосприймання українського народу [2].

Отже, етнічна свідомість є необхідною складовою суспільної свідомості, яка відображає суспільне буття людини, її матеріальну і духовну культуру. Одним із найважливіших засобів формування етнічної свідомості особистості є українська народна вишивка, яка виражає генетичну пам'ять і першовитоки народу, його характерні риси, властивості та ціннісні установки.